

Archeologienota met uitgesteld onderzoek

Meerhout, Gasthuisstraat 1

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Bijlage bij het verslag van de resultaten van het bureauonderzoek

2019A175

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

Rik van de Konijnenburg
Grauwe Torenwal 6/00/1
B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018
e-mail: rik@konijnenburg.com

Verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., (2019, Meerhout, Gasthuisstraat 1, verslag van de resultaten van het archeologisch bureauonderzoek, Haast-rapport 2019-06, D/2019/12654/06

INHOUD

Programma van maatregelen	
1. Administratieve gegevens	3
2. Aanleiding van het vooronderzoek	5
3. Resultaten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem	6
4. Onderzoeksstrategie, -methode, vervolgtraject.	8
5. Lijst met afbeeldingen	10
6. Bibliografie	11

© 2019 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

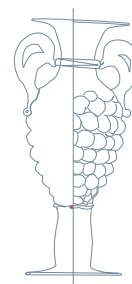
Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2019/12654/06

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

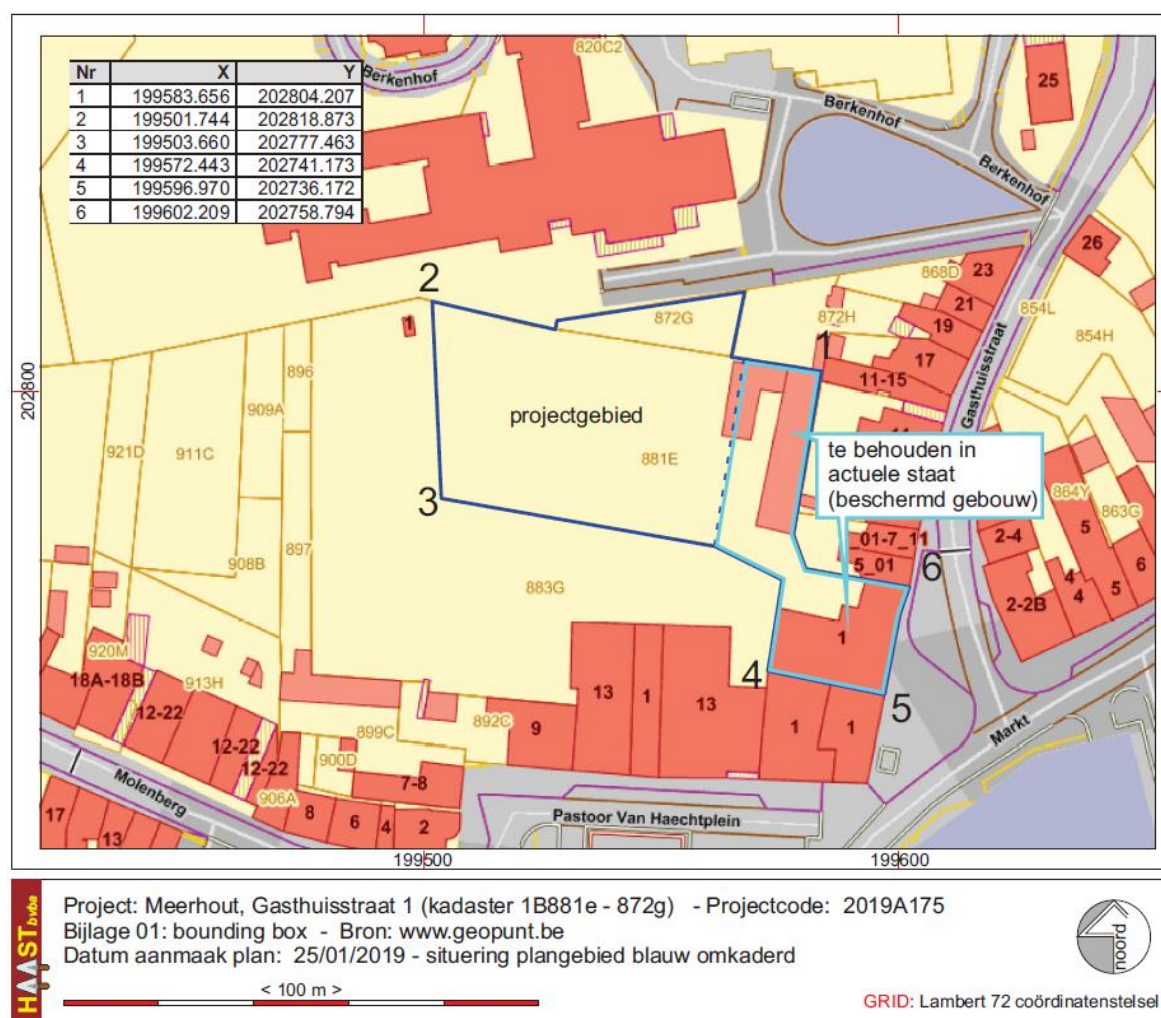

Programma van maatregelen

1. Administratieve gegevens

Projectcode	2019A175
Actoren	Rik van de Konijnenburg, OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatie:	
Provincie	Antwerpen
Gemeente	Meerhout
Deelgemeente	Meerhout
Site	Gasthuisstraat 1
Kadastrale gegevens	Percelen Meerhout, afd 1, sectie B, percelen 881e en 872g
Oppervlakte onderzoeksgebied	4195,70 m² (gegevens cadgis viewer)
Kadastraal percelenplan	Zie fig. 2
Topografische kaart	Zie fig. 3
Begindatum onderzoek	24/01/2019
Einddatum onderzoek	12 /02/2019
Relevante termen thesauri OE	bureauonderzoek

Fig. 1: Bounding Box

Kadastrale gegevens: Het terrein is kadastraal geregistreerd als Meerhout, afd 1, sectie B, percelen 881e en 872g. De oppervlakte van het projectgebied bedraagt: B881e (3870,72 m²) B872g (324,98 m²) **4195,70 m²**

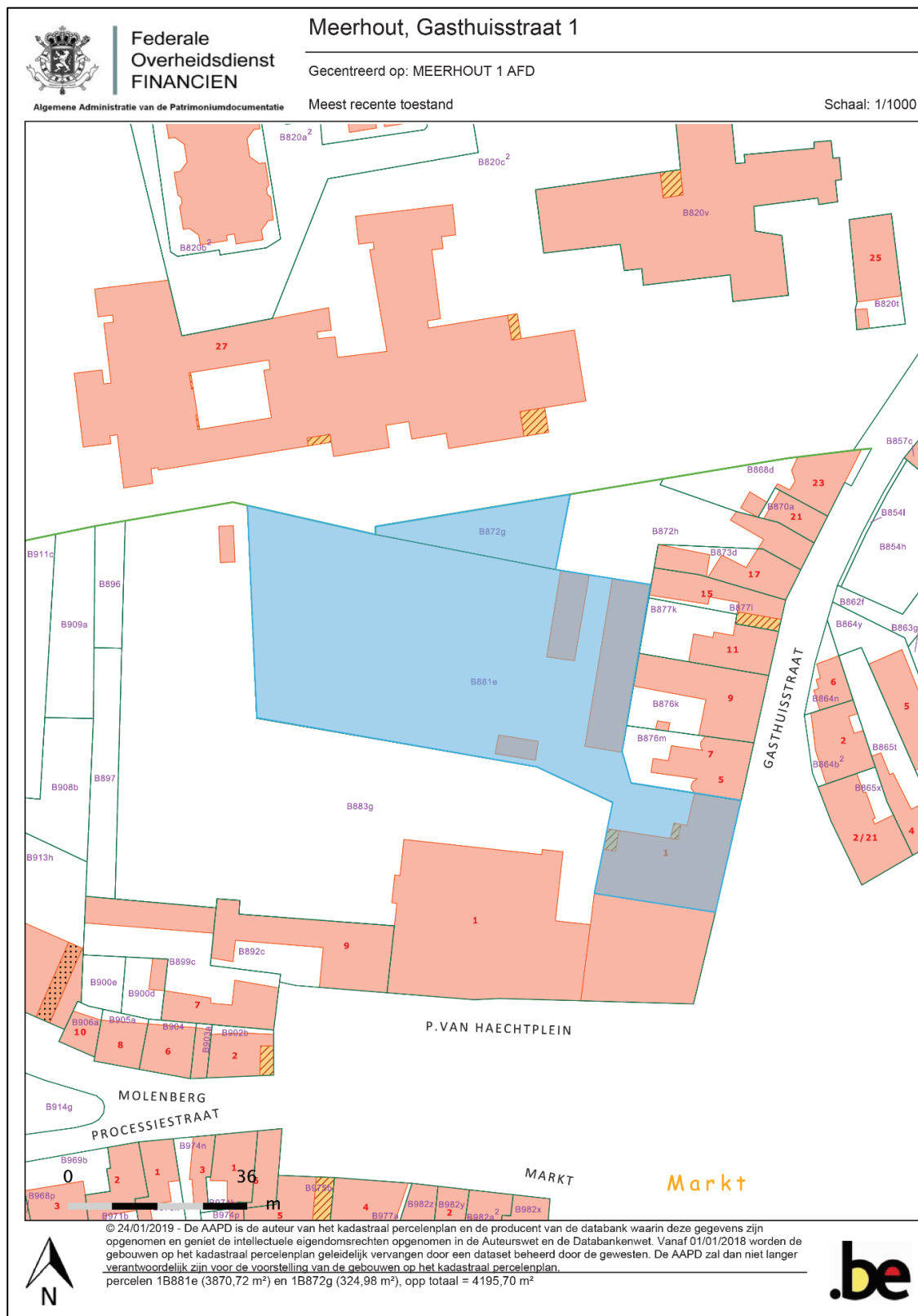

Fig. 2: Kadastraal uittreksel dd. 24/01/2019 © cadgis viewer

2. Aanleiding van het vooronderzoek

Randvoorwaarden

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag. Uitstel van veldwerk wordt gevraagd om juridische redenen; de bouwheer wenst eventuele bezwaarschriften af te wachten voortvloeiende uit het openbaar onderzoek en het terrein is deels ingenomen door hoogstambomen. **Alvorens archeologisch veldwerk kan uitgevoerd worden dienen de bomen gekapt te worden tot maaiveld niveau zonder evenwel de wortelstronken uit de grond te trekken of kapot te frezen aangezien beide verwijderingsmethodes schade kunnen toebrengen aan eventueel aanwezig archeologisch erfgoed.**

Het projectgebied is beperkt tot de tuin van het pand gelegen aan de Gasthuisstraat 1, perceel B881e (3870,72 m²), dient gelezen te worden als 881^e partim. Het pand aan de gasthuisstraat en bijhorende stal zijn geïnventariseerde monumenten en dienen behouden te blijven¹. Dit deel van het perceel dient derhalve dan ook afgesplitst te worden van het projectgebied. **De feitelijke oppervlakte van het perceel 881^e wordt daarmee beperkt tot 2433 m².** Samen met perceel B872g (324,98 m²) bedraagt derhalve de oppervlakte van het feitelijke projectgebied **2757,98 m².**

Toepasselijke wetgeving:

De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016.

Beschrijving van de geplande werken²

Het terrein, perceel 881^e partim, zal voor ca. 46% ingenomen worden door een gezamenlijke ondergrondse parkeergarage waarbovenop een appartementsgebouw met drie aparte bouwblokken zal gerealiseerd worden.

De parkeerkelder waarin ook berg- en technische ruimtes voorzien zijn, neemt 1117m² in beslag. De bouwblokken A en C zijn beide slechts deels onderkelderd. Rekening houdende met het feit dat de uit te graven grond voor de bouw van een kelder altijd een grotere oppervlakte bestrijkt dan de kelder uiteindelijk in beslag zal nemen, dan kan gesteld dat de bouwput voor de kelder minstens 1200 m² van het terrein van het terrein zal innemen.

De kelder wordt uitgegraven tot een diepte van -3.85 m onder het nulpeil van de bouw – het vloerpeil van de gelijkvloerse verdieping. De liftkokers worden nog ca. 80 cm dieper aangezet, afhankelijk van de wensen van de leverancier van de lift. De vloerplaat van de kelder worden een betonnen plaat van 30 cm dikte op hetzij een laag zuiverheidsbeton van 5 cm dikte, hetzij een PE-folie.

De niet onderkelderde delen van de blokken A en C worden voorzien van kruipkelders met een diepte tot -1.39 m onder het 0-peil van de bouw (vloerpeil gelijkvloerse verdieping). Deze bouwblokken worden feundeerd op betonnen vzolen waarop strookfunderingen komen. De zolen reiken tot 1,69 m onder het maaiveld, de strookfunderingen vormen de wanden van de kruipkelders (verluchtingsruimte).

¹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *Huis De Gouden Leeuw*, <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/52542> (geraadpleegd op 7 februari 2019).

² De bouwplannen en inplantingsplannen zijn opgenomen in de bureaustudie waarvan dit programma van maatregelen deel uitmaakt en in de daaraan toegevoegde bijlagen.

Aan de noord- en zuidzijde van de gebouwen worden nog 8 putten voorzien waarvan 1 regenwaterput met een capaciteit van 10.000 liter, 4 buffer- en infiltratiekamers elk met een capaciteit van 4.810 liter en 3 septische putten met een respectievelijke capaciteit van 4.220 liter, 6.530 liter en 6.530 liter.

Gelet op de afmetingen van de kelder en de verluchte ruimtes ten opzichte van de oppervlakte van het projectgebied kan gesteld dat de geplande nieuwbouw, ook rekening houdend met de werfinrichting, de putten voor wateropvang (hemelwater en afvalwater) en de aanleg van nutsleidingen (water, elektriciteit, gas, datakabel) en het bouwrijp maken van het terrein, volledig vernietigend zal zijn voor alle eventueel binnen het projectgebied aanwezige archeologische erfgoedwaarden.

Verstoorde zones:

Het oostelijke deel van perceel 881^e blijft behouden in de staat waarin het zich bevindt. De gebouwen zijn beschermd als bouwkundig relict (<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/52542>). Op fig. 9 is

de zone die afgesplitst wordt van het nieuwbouwproject omkaderd in lichtblauw. Binnen de bouwzone zijn een aantal plaatsen te identificeren als licht verstoord: een moestuin in het noordwesten, afval en een oude zwemkuip (trampoline ?) in het noorden, een zandbak centraal in het projectgebied en aan de oostzijde, op de scheiding van bouwzone – beschermde zone, stond een schuur die inmiddels afgebroken werd. Die schuur staat wel nog ingetekend op het GRB en het kadaster (cf. fig. 1 en 2).

Fig. 3: verstoorde zones aangeduid op de luchtfoto uit 2015
©geopunt.be.

3. Resultaten van het vooronderzoek

Het bureauonderzoek

De bestaande bronnen bevatten geen gegevens over het archeologisch potentiële van het projectgebied. Wat betreft pre- en proto-historische perioden, de Romeinse tijd en de Middeleeuwen zijn er geen directe aanwijzingen en moeten we voortgaan op de geografische en bodemkundige ligging. De vraag is echter of, gelet op het historisch gebruik van het terrein (tuin, moestuin, ...), de aanwezigheid van plaggenbodems in de omgeving en de aanplant van bomen en struiken, aanleg van een speeltuintje er nog een verwachting naar een intacte steentijdsite kan gesteld worden. Gelet op het historisch gebruik van het terrein, tuin van mogelijk een 17de-eeuws pand, misschien

zelfs ouder, is de hoogste verwachting te stellen naar bodemsporen uit de late Middeleeuwen/post-Middeleeuwse periode waarbij evenwel bodemsporen uit oudere perioden niet uit te sluiten zijn op basis van het bureauonderzoek.

Wat betreft de Nieuwe Tijd en later zijn er aanwijzingen op de historische kaarten dat het projectgebied enkel in gebruik was als tuin, mogelijk met hagen of bomen omzoomd zoals aangeduid op de Ferrariskaart. Vanaf de tweede helft / laatste kwart van de 20ste eeuw, wordt het projectgebied stilaan ingepalmd door bomen en struikgewas, inmiddels grotendeels gekapt, met uitzondering van een smalle strook aan de noordzijde, perceel 872g, dt een grasveldje is en was.

Hieruit kan geconcludeerd worden dat de archeologische potentie van het projectgebied vooral moet gezocht worden in mogelijke aanwezigheid van sporen / fenomenen die in relatie staan tot het gebruik van de bodem, in relatie tot het pand aan de Gasthuisstraat 1 of het ontstaan en ontwikkeling ervan, al kan niet uitgesloten worden dat ook vondsten uit de protohistorie of vroege historische tijden worden aangetroffen.

Vraag is echter welke invloed de vroegere grondbewerking gehad heeft op de oorspronkelijke bodemopbouw en of er nog sporen in situ kunnen aangetroffen worden. Wat betreft prehistorische artefacten lijkt die kans eerder zeer klein gelet op de langdurige bewerking van de grond door (diep)spitten en planten en wortelwerking struiken en bomen en de schade die grondbewerking kan aanrichten op de stratigrafische positie van steentijdartefacten. Bovendien is het niet geweten welke bodemingrepen in het verleden al op het terrein plaatsvonden. Meer dan waarschijnlijk zijn die te associëren met de bewoning en bouw van het pand/panden aan de Gasthuisstraat.

Het landschap evolueerde waarschijnlijk van heide en/of duingebied, ten noordwesten van het projectgebied komen stukken heidegebied voor op de ferrariskaart, maar al in de Nieuwe Tijd moet het gebied behoort hebben tot het landbouwareaal van Meerhout, zelfs de privétuinen van panden aan de Gasthuisstraat.

De evolutie van het terrein is mede bepaald door de evolutie van het landschap. Oorspronkelijk lijkt het deel uitgemaakt te hebben van een heidegebied, maar al snel in de Nieuwe Tijd, mogelijk late Middeleeuwen wordt het land bewerkt. Mogelijk is het terrein al vrij snel deel gaan uitmaken van de private tuin van een of meerdere panden aan de Gasthuisstraat, zo laat tenminste de intekening van het terrein op de Ferrariskaart vermoeden. Het gebruik als tuin is tot op heden behouden, al evolueerde dat van moestuin naar een klein park met speeltuigen en nog een beperkt stukje moestuin in de noordwesthoek van het terrein. Er werden in het verleden nog twee bijgebouwtjes op gezet, maar die zijn intussen verdwenen.

De impact van het bouwprogramma op het bodemarchief is volledig vernietigend voor eventueel aanwezig bodemarchief. Nagenoeg 60 tot 65% van het terrein zal tot een diepte van 1,40 m tot 3,60 m uitgegraven worden voor de bouw van een garagekelder waarop appartementen worden voorzien. De rest van het projectgebied zal heraangelegd worden met buitenterassen en tuinaanleg waardoor kan gesteld worden dat, ook omwille van de bouwwerf, in feite het volledige afgebakende projectgebied bedreigd is.

Advies

Aangezien heel het terrein kan beschouwd worden als een mogelijk, misschien maar matig, misschien ernstig verstoorde zone, is het toch aangeraden een archeologisch traject te volgen mede gelet op het feit dat het gebied tot heden nog een tuin is en sinds de late Middeleeuwen / Nieuwe Tijd deel uitmaakte van de private eigendommen aan de Gasthuisstraat. Het is dan ook niet uit te sluiten, zelfs een hoge verwachting kan gesteld worden, naar sporen uit die perioden, mogelijk in de vorm van gebouwssporen, maar waarschijnlijk eerder in

de vorm van afvalkuilen en beerputten en sporen van tuinaanleg en grondbewerking in functie van het aanleggen van een moestuin, gebruik van een moestuin en dergelijke meer.

Op basis van voorgaande wordt dan ook aanbevolen het terrein te onderwerpen aan een proefsleuvenonderzoek.

4. Onderzoeksstrategie, -methode, vervolgtraject.

Randvoorwaarden:

Alvorens archeologisch veldwerk kan uitgevoerd worden dienen de bomen gekapt te worden tot maaiveld niveau zonder evenwel de wortelstronken uit de grond te trekken of kapot te frezen aangezien beide verwijderingsmethodes schade kunnen toebrengen aan eventueel aanwezig archeologisch erfgoed.

Onderzoeksstrategie, onderzoeksmethode & technieken

Onderzoeksmethode

Op basis van een afweging van de verschillende onderzoeksmethodes, opgenomen in de bureaustudie toegevoegd aan dit programma van maatregelen, blijkt dat een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem doormiddel van een proefsleuvenonderzoek, de meest efficiënte en aangewezen methode, ook kosten-baten gewijs, om het terrein verder archeologisch te evalueren en te waarderen naar mogelijke kennisvermeerdering met betrekking tot de archeologische kennis omtrent het projectgebied en zijn omgeving.

Het doel van een proefsleuvenonderzoek is het evalueren van de archeologische waarde op een deel van of het gehele terrein, afhankelijk van de resultaten van het landschappelijk bodemonderzoek, door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Dit gebeurt door middel van een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed.

Om een dekkingpercentage te bereiken van ongeveer 10% wordt aangeraden te werken met proefsleuven van 2 meter breed met een maximale tussenafstand van 15 meter. Kijkvensters dienen steeds aangelegd te worden, ook als er geen sporen worden aangetroffen en dienen dan om de schijnbare afwezigheid van de sporen te verifiëren. De zijden van de kijkvensters meten maximaal de afstand tussen twee sleuven. Met de kijkvensters of dwarssleuven kan een dekkingpercentage van 12,5% bereikt worden, wat wenselijk is voor degelijke uitspraken over het geheel van het terrein. Indien hiervan wordt afgeweken, wordt dit eveneens beargumenteerd.

De oriëntatie van de proefsleuven is oost-west. Deze oriëntatie loopt min of meer parallel aan de stroomrichting van de - weliswaar ver afgelegen – beken, volgt de dalende trend van het terrein van oost naar west, biedt het meeste kans op een juiste afbakening van verstoorde zones en is omwille van de wendbaarheid van een graafmachine en de beperkte terreinoppervlakte praktisch de meest bruikbare richting om proefsleuven aan te leggen.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek dient omwille van de kans op verstoringen de nodige aandacht te gaan naar de bodemopbouw in het plangebied. Tevens dienen het aangelegde vlak alsook de storthopen met een metaaldetector op signalen gecontroleerd te worden.

De volgende onderzoeksvragen moeten met dit onderzoek minimaal beantwoord worden:

- Welke zijn de waargenomen horizonten, beschrijving + duiding?
- Waardoor kan het ontbreken van een horizont verklaard worden?
- Zijn er tekenen van erosie?
- In hoeverre is de bodemopbouw intact?

- Is er sprake van een of meerdere begraven bodems?
- Zijn er sporen aanwezig? Zo ja, geef een beknopte omschrijving.
- Zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen ?
- Maken de sporen deel uit van een of meerdere structuren?
- Behoren de sporen tot een of meerdere periodes?
- Kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van occupatie?
- Zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings, ...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- Zijn er indicaties voor de aanwezigheid van funeraire contexten ? Zo ja;
 - Hoeveel niveaus zijn er te onderscheiden?
 - Wat is de omvang?
 - Komen er oversnijdingen voor?
 - Wat is het, geschatte, aantal individuen?
- Kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologisch vindplaatsen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de archeologische sporen?
- Wat is de relatie tussen de bodem en de landschappelijke context (landschap algemeen, geomorfologie,...)?
- Is er een bodemkundige verklaring voor de partiele afwezigheid van archeologische sporen ? Zo ja, waarom? Zo nee, waarom niet?
- Kunnen archeologische vindplaatsen in tijd, ruimte en functie afgebakend worden (incl. de argumentatie)?
- Wat is de vastgestelde en verwachte bewaringstoestand van elke archeologische vindplaats?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde archeologische vindplaats?
- Wat is de potentiële impact van de geplande ruimtelijke ontwikkeling op de waardevolle archeologische vindplaatsen?
- Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:
 - o Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
 - o Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig? Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?

Het onderzoeksdoel is bereikt wanneer op basis van het vooronderzoek met ingreep in de bodem een voldoende gefundeerde uitspraak kan worden gedaan over de aard, omvang en behoudenswaardigheid van de archeologische waarden in het plangebied en wanneer een eenduidig advies kan worden gegeven voor vrijgave van het terrein, een opgraving of behoud in situ. Om te bepalen of het onderzoeksdoel is bereikt, gebruikt de erkende archeoloog de volgende criteria:

Oppervlaktecriterium

Aangezien het principe van het voorgestelde proefsleuvenonderzoek gebaseerd is op een statistische manier van werken is het van belang dat een voldoende ruime dekking wordt verkregen. Bovendien is het van belang dat de spreiding van de sleuven over het hele terrein gewaarborgd wordt zodat uitspraken kunnen worden gedaan over het hele terrein.

Inhoudelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden voldoende onderzoeken zodat uitspraken kunnen worden gedaan over onder meer datering, interpretatie en onderlinge samenhang van sporen.

Ruimtelijke evaluatie

De erkende archeoloog moet eventueel aanwezige archeologische waarden zodanig onderzoeken dat hij een uitspraak kan doen over de ruimtelijke spreiding van een of meerdere archeologische vindplaatsen in het plangebied.

Opmerking:

Het volledige vervoltraject is afhankelijk van de resultaten van het vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van een proefsleuvenonderzoek. Volgens de Code van de Goede Praktijk (8.4 en verder) kan een volgende stap in het vervoltraject pas in detail worden uitgeschreven nadat de resultaten van een voorgaande stap in het vooronderzoek beschikbaar en bekrachtigd zijn.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van goede Praktijk:

Er wordt niet verwacht dat afwijkingen van de Code van Goede Praktijk zich zullen/kunnen voordoen.

Fig. 4: voorstel inplanting proefsleuven.

5. Lijst met afbeeldingen

Fig. 1: Bounding Box

Fig. 2: Kadastraal uittreksel dd. 24/01/2019 © cadgis viewer

Fig. 3: verstoorde zones aangeduid op de luchtfoto uit 2015 ©geopunt.be.

Fig. 4: voorstel inplanting proefsleuven.

6. Bibliografie

HANECA, K., DEBRUYNE, S., VANHOUTTE, S., ERVYNCK, A., 2016, Archeologisch vooronderzoek met proefsleuven. Op zoek naar een optimale strategie, Onderzoeksrapport agentschap Onroerend Erfgoed 48, Brussel, agentschap Onroerend Erfgoed - Wetenschappelijke instelling van de Vlaamse Overheid, Beleidsdomein Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend Erfgoed

Geraadpleegd via: <https://www.onrorenderfgoed.be/actueel/nieuws/onderzoeksrapport-archeologisch-vooronderzoek-proefsleuven-strategie/>